

ДУМКА ЕКСПЕРТА

Політико-правове свавілля як компонент гібридної війни

Федір ШУЛЬЖЕНКО,
доктор політичних наук,
професор, заслужений
працівник освіти України,
почесний член Союзу
юристів України

Мімікрізоване під національно-патріотичні гасла олігархічно-кланове правління підвело українське суспільство до межі, за якою втрата суверенітету, остаточне закріплення України в геополітичній системі координат у статусі лімітрофа. Узурпація влади олігархічно-фінансовими групами шляхом квотного її поділу між кишеньковими «політичними партіями» в парламенті й розстановки «своїх людей» на керівні посади в державних структурах та судових органах вийшла з латентного стану в другій половині минулого року і почала легітимізуватися за допомогою відомих рішень Конституційного Суду України, Окружного адміністративного суду Києва та деяких інших. При тому значна кількість суддів у своїй діяльності взяла за принцип свободу від совісті й відверто обслуговує інтереси монопольного капіталу, ухвалює свавільні рішення з поділу власності, рейдерства, втручання у сферу політики.

Що по суті відбулося?

Обнулення значного обсягу повноважень антикорупційних органів, скасування кримінального покарання за незаконне збагачення та виведення з-під юридичної відповідальності суддів, а також далека від моралі, принципів верховенства права, рівності всіх перед законом та справедливості діяльність Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Державної судової адміністрації завершили вихід цієї гілки влади за межі системи стримувань та противаг, засади якої окреслені ст. 6 Основного Закону.

Судова гілка влади фактично піднеслася над іншими органами в механізмі держави та громадянським суспільством і відверто їм протистоїть. В країні відбулося те, що свого часу передбачав один із засновників США Т. Джефферсон зазначаючи, що судова влада не менш небезпечна, ніж інша, тим більше, що вона дається суддям пожиттєво, а вони також звичайні люди зі своїми політичними пристрастями та уподобаннями, прагненням до влади, тому не завжди можна сподіватися на справедливість рішення.

У сумнозвісному рішенні Конституційного Суду України судді заперечили зазначене твердження, ухвалили ідею зверхності судової влади в системі органів держави, а її обґрунтування з посиланням на права людини виглядає цинічним, оскільки блокування антикорупційної системи держави порушує одне з базових природних прав людини — право на безпеку людини й суспільства. Прийняті раніше та особливо останнім часом законодавчі акти певним чином окреслили механізм реалізації ст. 6 Конституції стосовно інших органів держави. На відміну від недоторканої судової влади система стримувань і противаг визначає процедуру розпуску парламенту, імпічменту Президента, відставки уряду, притягнення до юридичної відповідальності народних депутатів, а також їх відповідальність за порушення принципу персонального голосування. Проходить відповідні процедури проект закону про інтерпеляцію (№ 3499), який розширює контрольні можливості парламенту щодо уряду.

Роль олігархічної псевдоеліти

Свавільні рішення недоторканих суддів створили в Україні конституційну кризу, яка певним чином подібна до подій у Перу кінця 2018-го — початку 2019 років, де новообраний президент М.Віскарра проголосив курс на боротьбу з корупцією, але наткнувся на жорсткий супротив з боку правої більшості в парламенті та корумпованих суддів конституційного суду. Реваншистські заходи зазначених органів з відсторонення президента від посади були ним припинені за підтримки армії, поліції, а також єдності народу. На жаль, в Україні така єдність відсутня у зв'язку з планомірною маніпуляцією олігархами суспільною свідомістю за допомогою належних їм засобів масової інформації.

Конституційна криза в Перу завершилась переобранням парламенту і конституційного суду. На відміну від Перу політична криза в Україні є значно складнішою, а загроза суверенітету й цілісності держави — більш реальною, оскільки є реалізацією синхронного сценарію російського агресора й доморощеної псевдоеліти, яка всупереч нормативних приписів, майже 30 років суміщує бізнес із політикою і цілеспрямовано створює умови для репродукування корупції, посилення протистояння в суспільстві і використовує його перманентну стагнацію для отримання надприбутків та виведення їх закордон. Олігархічна псевдоеліта є екстрактивною соціальною групою, яка стримує розвиток суспільства.

Свавільні політико-правові рішення та акції псевдоеліти в суспільному процесі України постають як окремі тактичні заходи стратегії «руського міра» та гібридної війни. Звернення партії В. Медведчука та інших промосковських політиків до Конституційного Суду України щодо визнання неконституційними низки законів або їх окремих положень, а також його рішення, в яких проігноровано принцип верховенства права, відбулися після заяв-сигналів від К. Лаврова і В. Путіна про, нібито, неможливість припинення війни за чинної влади. Іншого рішення від КСУ, голова якого О. Тупицький підозрюється в певних земельно-майнових відносинах з окупаційною владою АРК, варто було сподіватися.

Зараз на розгляді в Конституційному Суді України за ініціативи псевдопатріотів знаходиться низка інших законів щодо перевірки їх на відповідність Конституції, серед яких: законодавчі акти щодо земельної реформи, діяльності банківської сфери, виборчої системи, мовної політики та інші. Визнання їх неконституційними має, як уявляється, чотири завдання. По-перше, сприяти подальшому розхитуванню суспільства, підризу довіри народу до легітимних органів держави, поглибленню антагоністичного протистояння між органами держави й регіональною владою, між окремими групами населення, етнічними групами тощо. По-друге, продовжити «приватизацію» П. Порошенком національно-патріотичного руху з метою використання його в політичних маніпуляціях та електоральної підтримки. По-третє, сприяти реалізації спільного з агресором плану щодо підведення політичної ситуації в Україні до імпіджента Президента, переобрання парламенту й проведення до влади проросійських сил. І по-четверте, погіршення іміджу України на міжнародній арені, подальше послаблення її підтримки західними партнерами щодо євроінтеграційних намагань та членства в НАТО.

Зазначене повністю співпадає з планами зовнішнього агресора, а також інших псевдопатріотів та олігархів, які мають наміри позбутися прискіпливої уваги з боку спільноти демократичних країн Заходу задля подальшого незаконного збагачення. Заради цього вони розхитали суспільство, як зазначав Томас Гоббс, до стану війни всіх з усіма. Наразі суспільство, як влучно висловився Андрей Шептицький, дійшло до межі, коли не треба Україні інших ворогів, коли самі українці українцям вороги, що себе взаємно ненавидять і не соромляться вже цієї ненависті.

Судова криза, піднесення цієї гілки влади над іншими органами держави створена штучно. За підтримки розставлених у судові органи та структури, що забезпечують їх діяльність, «своїх людей» попередньою владою шляхом непрозорого механізму їх «обрання/ призначення» до судів, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів та ДСА. Закріплення в нормативно-правових актах імпліцитної надзаконності судової влади створило умови для прийняття нею свавільних рішень, блокування невігідних олігархату законів, прогресивних заходів органів держави, виведення з-під юридичної відповідальності його інсайдерів, які засіли у владних структурах, посадовців-корупціонерів.

Загрози перевороту

У підсумку, судова влада, й особливо Конституційний Суд України, у зв'язку з політичною залежністю суддів, фактично створюють передумови для державного перевороту. Політична залежність суддів КСУ від деструктивних сил, обумовлена процедурою їх обрання за квотно-пропорційним принципом главою держави, парламентом та з'їздом суддів. У частині другій статті 148 Основного Закону закладена неузгодженість із частиною 5-ю цієї статті, оскільки на посаду судді органу конституційної юрисдикції висуваються претенденти фактично політичними партіями, які були обрані до парламенту, що виключає в майбутній їх діяльності політичну неупередженість, заборонену пунктом 3 статті 11 Закону України «Про Конституційний Суд України».

У випадках монобільшості у Верховній Раді й фактичної підпорядкованості парламенту главі державі, що мало місце за часів президента В. Януковича та П. Порошенка і першістю їх партій («Партії регіонів» та «Блоку Петра Порошенка») в парламентській більшості склалася можливість призначення осіб до Конституційного Суду, які стають

залежними від цих партій та Президента. Таким чином, у зв'язку з неузгодженістю положень статті 148-ї Конституції України, загальна кількість суддів фактично підпорядкованих президенту і парламентській більшості може складати 12 осіб. Тобто 2/3 складу всього суду. Причому рішення про конституційність законів та їх окремих положень, згідно пункту 11-го статті 66 Закону «Про Конституційний Суд України», вважається ухваленим Великою палатою суду, якщо за нього проголосувало щонайменше 10 суддів. Подібний варіант узурпації влади можливий і тепер при відносній більшості в парламенті партії «Слуга народу», створеної за участі Президента В. Зеленського, а також у майбутньому.

Свідченням політизації діяльності Конституційного Суду України є коментарі окремих його суддів в засобах масової інформації дій органів держави, а також заяви про можливі «розпад і війну» в Україні у разі намагань щодо повернення діяльності Конституційного Суду в правове поле. Українська конструкція системи стримувань і противаг може розглядатися як один із чинників загроз практичній

реалізації принципів верховенства права, поділу влади (єдиним джерелом якої є народ), рівності всіх перед законом, прав людини і громадянина на вільний доступ до правосуддя, гласність та неупередженість судового розгляду справ.

Практика ЄС й українські реалії

Від такої загрози не позбавлені інші держави. Практично всюди до формування конституційних судів долучаються політичні сили й лідери держав. Тією чи іншою мірою зазначене має місце у формуванні органів конституційної юрисдикції ФРН, Польщі, Литви та інших, щоправда з більш вагомими запобіжниками узурпації влади конституційним судом чи іншим органом держави. У більшості країн Європи механізм незалежності суддів є досконалішим та таким що відповідає принципу рівності всіх перед законом, і виключає можливість узурпації влади конституційним судом. Зокрема, прикладом такого підходу є законодавче положення в Словаччині, згідно з яким обов'язок приведення у відповідність з конституцією нормативно-правового акта, визнаного неконституційним, покладається на орган, який його ухвалив. Така процедура має бути здійснена впродовж 6 місяців з часу прийняття рішення конституційним судом.

Водночас слід зазначити, що запроваджена в Україні європейська система конституційного контролю має не тільки зазначені вади. Основна з них полягає в дуалізмі правової системи Європи, яка побудована, з одного боку, на природно-правових принципах, а з іншого — конституційний процес здійснюється в основному на принципах нормативізму, віднайдення якоїсь «основної норми», якій має відповідати прийнятий закон чи його положення.

Крім того, в свідомості значної кількості юристів Євросоюзу домінує священно-позитивіське ставлення до закону в його співвідношенні з конституцією. В українських реаліях судді конституційного суду стали апологетами ідеології нормативіста-позитивіста Г.Кельзена, який був ініціатором створення конституційного суду в Австрії і членом першого його складу.

Ще одна вада європейської моделі конституційного контролю — це мовчазне визнання можливості політизації правотворчості, правореалізації, політичної залежності окремих органів держави від тієї чи іншої політичної сили. Тому в деяких країнах, наприклад Словенії, до повноважень конституційного суду віднесене вирішення політичних спорів між органами держави.

Серед науковців і практиків є значна кількість пропозицій щодо нормативного вдосконалення конструкції системи стримувань і противаг. Зокрема, слушною є пропозиція О. Костенка щодо доповнення статті 151-2 Конституції України частиною 2-ю наступного змісту: «Рішення Конституційного Суду можуть бути переглянуті в установленому порядку на предмет їх відповідності принципу верховенства права». Є й інші пропозиції, які стосуються внесення змін до Основного Закону, втім існує великий сумнів, що вони будуть підтримані чинним складом КСУ.

У зв'язку з корупційними ризиками на всіх рівнях соціальних структур, постійними внутрішніми та зовнішніми загрозами національній безпеці та суверенітету України більш доцільним є перезапуск всієї судової системи. З урахуванням того, що деякі судді КСУ у зв'язку з конфліктами інтересів втратили моральне право обіймати ці посади, а також враховуючи, що парламент як первинний орган у механізмі

держави (оскільки є органом загальнонаціонального представництва, обирається всім народом і безпосередньо від нього отримує мандат репрезентувати його інтереси й здійснювати владу), може розглядати можливість відставки даного складу Конституційного Суду. Первинність законодавчого органу обумовлена, до речі, також його місцем в Основному Законі держави, всі інші органи влади (крім Президента, який також обирається безпосередньо народом) є похідними, вторинними й формуються за участю Верховної Ради України.

На перехідний період має бути сформований новий склад Конституційного Суду України й внесені відповідні зміни до Основного Закону, в якому з урахуванням українських реалій і світового досвіду покласти функції конституційного контролю на Верховний Суд України. Тобто пропонується перехід до американської системи конституційного контролю, яка успішно функціонує в США з 1803 року від часу першого прецедентного рішення щодо конституційності прийнятого парламентом закону. Виправдовує себе ця система в інших країнах, які її рецептували (Аргентина, Норвегія, Японія та інші).

На перехідний період переформатований Конституційний Суд України має бути позбавлений функції тлумачення законів, оскільки надання йому таких повноважень порушує принцип поділу влади, позаяк він у даному випадку набуває ознак суб'єкта законотворчого процесу. Водночас в Україні має бути запроваджене автентичне (авторське) тлумачення законів. У Словаччині, наприклад, Конституційний суд тлумачить закони лише у випадку коли виникає спір у процесі застосування норм права. Подібна функція в Україні частково покладена на Верховний Суд України підпунктом 6,7 статті 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Дестабілізуюча роль псевдоеліти

Політико-правове свавілля псевдоеліти та олігархату не є новиною для України, воно з різним рівнем інтенсивності супроводжує тридцятирічні намагання народу побудувати правову державність. Воно є негативним чинником, який стримує цей процес, гальмує розвиток правової культури населення, підштовхує суспільство до вуличної демократії, яка за фінансового стимулювання з боку олігархів може бути переведена до стадії охлократії, заколоту.

Для псевдоеліти, що приходить до влади, стало нормою зловживання правом, проведення через парламент вигідних для олігархату рішень. Сьогодні законодавство, як слушно зауважує О. Костенко, використовується як інструмент для легітимізації зловживань всупереч законам природного права. Прикладом зловживання правом є також те, що декілька разів «перешивався» Основний Закон під розмір владних бажань окремих президентів та їх політичних сил. Двічі — в 2000 і 2013 роках — протистояння між псевдоелітами в боротьбі за владний олімп завершувалося проведенням засідань парламенту поза його стінами. Перше з них, 21 січня 2000 року, було ініційоване тодішнім віце-спікером В. Медведчуком.

Нормотворче свавілля

Юридичній спільноті відомі також приклади нормотворчого свавілля пропрезидентської більшості «Партії регіонів», а також ручного парламенту за часів президентства П. Порошенка, призначення Генпрокурором Ю. Луценка та інша правова еквілібристика. Не отримала належної правової оцінки його

«указотворчість» перед закінченням каденції щодо пакетного призначення суддів, які не пройшли тест на добросесність, роздавання державних нагород «вірним друзям» тощо. Не позбавлена вад і законодавча техніка чинного парламенту, більшість в якому належить партії «Слуга народу».

Головним знаряддям управління суспільною свідомістю задля лігітимації узурпації влади олігархат обрав засоби масової інформації. Наразі має місце певна синхронність медійного тероризму російського окупанта і ЗМІ, які належать окремим олігархам в Україні, в контексті вигідного їм тиску на владу, поширенні неправдивої інформації. Здійснюються цілеспрямовані маніпуляції суспільною свідомістю, поширення фейків, використання пандемії для розхитування ситуації в державі. Продовжується ескалація мовного питання.

Дестабілізуюча роль ЗМІ

Засоби масової інформації фактично не висвітлюють культурного життя народів України, їх історії, науки, передових технологій. Здійснений моніторинг контенту каналів телебачення, радіо, друкованих ЗМІ свідчить, що в країні, яка вже 7 років бореться з агресором за захист суверенітету, відсутні системні тематичні програми й публікації з патріотичного виховання, популяризації національних цінностей. Складається враження, що олігархи обрали ідеологію, сформовану в VI—VIII столітті до нашої ери Гунсунь Яном, який головним принципом правління обрав розділення народу, його неосвіченість, заборону наук, філософії, мистецтва тощо.

У політичній полеміці ЗМІ продовжується запущена П. Порошенком під час президентської виборчої компанії особиста образа політиків, а також дискредитація та приниження органів держави, інституту президентства. З цією метою запроваджена система фальсифікації й викривлення інформації про розслідування злочинів, переведення розслідування з приміщень уповноважених органів на вулицю. Такі факти використовуються для дискредитації принципів права і законності, правоохоронних органів та судів.

На здійснення ймовірних планів псевдоеліти та олігархів щодо переобрання Президента і парламенту спрямовані перманентні вулично-майданні акції під офісом Президента, будівлями парламенту та уряду. За твердженням А. Геращенка в організації таких акцій зацікавлений П. Порошенко. Причому, користуючись недостатнім рівнем правової культури населення такі акції проводяться з багатьох питань, вирішення яких відповідно до законодавства, віднесено до органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади або органів управління юридичних осіб стосовно тарифів за надання послуг, заробітної плати тощо. Певна частина суспільства із зазначених причин підтримує олігархів. Людські суспільства, наголошував Г. Спенсер, є учасниками конкурентної боротьби, в якій переможці (олігархи) панують над невдахами.

Правда, сподівання, що останні рішення РНБО та глави держави певною мірою припинять медіа-тероризм на користь агресора, розхитування суспільства, але водночас відповідні уповноважені інститути держави мають запропонувати заходи щодо визначення доцільності функціонування в Україні проросійських друкованих засобів масової інформації, які також маніпулюють суспільною свідомістю, імпліцитно принижують національні цінності та здійснюють експансію культури агресора у вітчизняній медійний простір, проводять ідеологію російської монокультурності, формують проросійські настрої,

оскільки поведінка людей, як зазначає Ф. Боас, є соціальною конструкцією, продуктом культури.

Важко зрозуміти, наприклад, реєстрацію газети «КП в Україні», яка починала видаватись за ліцензією російського аналога «Комсомольської правди», а потім була придбана олігархом-втікачем С. Курченком, який перебуває під санкціями. Нещодавно Інститут масової інформації та texti.org.ua в контенті зазначеної газети виявили значну кількість новин із ненадійних джерел, низку недостовірних новин, фейки, маніпулятивні заголовки, певна кількість новин використовували маніпуляції з емоціями. В умовах вимушеного закриття друкованого формату вітчизняних видань (наприклад, «Дзеркала тижня» та інших), «КП в Україні» продовжує видаватися мільйонним тиражем.

Такі ж питання виникають при ознайомленні зі змістом клонів російської газети «Аргументы недели», «События недели», які були зареєстровані в Україні під час гострої фази війни на сході країни. В зазначених виданнях на першій-другій сторінках публікуються декілька другорядних статей щодо подій в Україні, всі інші матеріали передруковані з російських видань. Уповноважені державні органи мають перевірити і діяльність «Українського МедіаДому», до якого входять декілька похідних від Росії видань на предмет монополізації ЗМІ, забороненої статтею 10 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні».

Для окремих власників теле-, радіоканалів в Україні та журналістів медіатероризм стає професією. Для них є нормою порушення законодавства про засоби масової інформації, зловживання положеннями ст. 2 зазначеного Закону про свободу діяльності медійних засобів та журналістів при зборі та розповсюдженні інформації. В ЗМІ відкрито йдеться про те, що вони свідомо отримують інформацію від посадовців у державних органах й установах (інсайдерів), які мають доступ до інформації з обмеженим доступом і «зливають» її, ясна річ, не безкоштовно.

Дещо про безпеку, мораль і «джинсу»

По суті, ЗМІ своїми діями стимулюють правопорушення, а розповсюджуючи таку інформацію наносять шкоду суспільству й державі та її безпеці. Нормою для багатьох ЗМІ і журналістів є діяльність з отримання та розповсюдження приватної інформації з каналів зв'язку щодо посадовців, політичних діячів, конкретних громадян, що має ознаки кримінальних злочинів, втім відповідної правової оцінки таким фактам правоохоронними органами не надається. Стиль і лексика багатьох публікацій в засобах масової інформації не відповідає загальноновизнаним моральним нормам, нерідко журналісти, порушуючи вимоги статті 3-ї згаданого закону, втручаються в особисте життя особи. Суб'єктами політико-правового свавілля є заангажовані експерти, а також окремі депутати парламенту та місцевих органів представницької демократії. Традиційним для них є постійна участь в теле- та радіоефірах і здійснення відкритої маніпуляції фактами, поширення сумнівної односторонньої інформації, відмова від засудження агресії Росії, підтримка проросійських засобів масової інформації, дискредитація органів влади.

До медіатероризму долучені також регіональні електронні та інші засоби мас-медіа. За даними громадської організації «Інститут масової інформації» в січні 2021 року в регіональних онлайн-новинах було висвітлено 82 % фактів, що не відповідають дійсності; 9 % — за змістом є контрагітацією; 9 % — інформація, отримана від сумнівних джерел. За змістом серед поданої інформації 43 % — «джинса»; 20

% — судження, які подавались як факти; 9 % — неповна інформація; 8 % — применшення або перебільшення реальних даних. Найбільше новин з маніпуляціями публікується онлайн-медіа в Дніпрі, Полтаві, Черкасах та Миколаєві.

Використання інтернету

Із метою маніпуляції суспільною свідомістю олігархат використовує можливості інтернету. У січні соцмережа Facebook повідомила про видалення значної кількості облікових записів, сторінок і груп, пов'язаних з П. Порошенком та партію «ЄС», які розраховані на внутрішню аудиторію. Були повідомлення в засобах масової інформації про викриття ботоферм, пов'язаних з політичною силою Ю. Тимошенко.

Стає зрозумілим чому намагання органів держави повернути діяльність ЗМІ в правове поле та відповідний законодавчий проект зустрів шалений супротив власників мас-медіа та журналістів-найманців. Зовсім невідповідною в умовах зовнішньої та внутрішньої агресії та політико-правового свавілля є позиція Національної спілки журналістів України, очільник якої закриття проросійських каналів В. Медведчука назвав «надзвичайною ситуацією й наступом на свободу слова». Незрозумілою для автора цієї статті залишилася й аргументація Голови Верховної ради України Д.Розумкова, який відвідував тривалі ефіри на телеканалах В. Медведчука, де однобічно заангажовані ведучі через постановку питань просуvalи ідеї партії «Опозиційна платформа за життя» та її очільників, а також гіперболізували розбіжність поглядів спікера на окремі питання з главою держави, подавали їх як протистояння органів держави. Туманним виглядає його пояснення про відмову підтримати рішення РНБО України щодо припинення трансляції цих каналів, промосковського олігарха.

Завдання на вчора

Завдання з припинення політико-правового свавілля, яке в унісон з агресором підштовхує державу у зворотний напрям від демократичного світу, може бути вирішене лише за умови ефективних заходів з деолігархізації. Олігархічно-фінансові групи є суспільним дестабілізатором, організатором, ідеологом і фінансовим спонсором цього небезпечного явища. Останні рішення РНБО України й Президента дають підстави для сподівань, що на вищому рівні державного управління з'явилося розуміння того, що домовитися з олігархами неможливо. Олігархат має бути позбавлений можливості впливу на політику й використання влади для власного збагачення. Додає оптимізму в цьому плані заява держсекретаря США Є. Блінкена щодо нового рівня підтримки реформ в Україні, намагання спонукати проводити ключові реформи, скасовувати погані закони, боротися з корупцією та припиняти несправедливі дії, заохочувати демократичну поведінку

Джерело: Юридичний вісник України

Поділитися

Твітнути

Схожі статті:

- [Ольга Стефанішина: «Сексуальне насильство під час війни – це воєнний злочин, який не](#)